

A SZIGORÍTOTT ŐRIZET A MAGYAR JOGTÖRTÉNETBEN

Absztrakt

Tanulmányom a szigorított őrizettel foglalkozik, mely egy határozatlan tartamú intézkedés volt az 1970-80-as években Magyarországon. A határozatlan tartam azonban nem a szocialista rezsim sajátja, ezért indokoltnak véltem kitérni a jogtörténeti előzményekre is írásomban, illetve ezzel párhuzamosan mutattam be a visszaeső bűnelkövetők terminológiájának fejlődését. Az intézkedés bírói gyakorlata képezi jelen tanulmány fő részét. A vonatkozó megállapításaim levéltári forrásokból és BH-k alapján levont következtetésekből származnak.

Kulcsszavak: határozatlan tartamú intézkedés, dologház, szigorított dologház, szigorított őrizet, visszaeső bűnelkövetők

1. BEVEZETÉS

Napjainkban a visszaeső bűnelkövetők kategóriája nem ismeretlen fogalom, azonban a magyar büntető anyagi jogban nem volt mindig ekképp. Ennek ellenére a megrögzött bűnelkövetők pusztá léte és az ellenük való küzdelem a társadalom valós kihívását jelentette mindig is. A társadalom egészére ugyanis a szokásszerű bűntettesek éppoly hatást gyakoroltak, mint paraziták a szervezetre: csekély számban zavaróak, kellemetlenek, tömegesen azonban megsemmítő, romba döntő hatást képesek kifejteni.¹

Jelen tanulmány is a szokásszerű, visszaeső bűnelkövetőkkel foglalkozik, mégpedig a velük szemben alkalmazott joghátrányok egyikével, a szigorított őrizettel, mely egy határozatlan tartamú intézkedés képében megjelenő eszköz volt a többszörös visszaesők elleni büntetőjogi küzdelemben az 1970-80-as években.

A visszaesőkkel szembeni határozatlan tartamú intézkedés azonban nem a szocialista büntetőjog találmánya volt, intézménytörténeti előzményei a 20. század elejéig nyúlnak vissza. Így tanulmányom kitér ezeknek az előzményeknek a rövid ismertetésére, emellett a visszaesők büntetőjogi szabályozásával is foglalkozik annak érdekében, hogy átfogó és érthető képet adjon a témául szolgáló jogintézményről. Az intézkedés életében két jelentős időállapot közt vonható különbség, ezek összevetését végeztem el az általam készített táblázatban. A bírói gyakorlat vizsgálata kiemelt részét képezte kutatásomnak, emellett az intézkedés leáldozásával is foglalkoztam.

2. INTÉZMÉNYTÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK A POLGÁRI KOR BÜNTETŐJOGÁBÓL

A szabályozás igénye a visszaeső – megrögzött – társadalomra veszélyes bűnelkövetőkkel szemben a 19. században merült fel, ekkor még kezdetleges formában. A 20. századra már egészen világossá vált, hogy a klaszszikus büntetőiskola tettel arányos, megtorló büntetése nem képesek a visszaeső bűnelkövetők számának növekedését megakadályozni, illetve szükséges a bűnelkövetői csoport külön kezelése és rájuk vonatkozó speciális rendelkezések kialakítása. „A visszaesők, a szokásszerű bűnözők elleni fellépés egész Európa problémája volt ezekben az időkben.”²

Polgári korunk kiemelkedő büntetőjogi munkája, a Csemegi Kódex³ korának későszülött gyermeke volt. A klasszikus iskola tanai szellemében született, végső soron „egy, már a törvény keletkezésekor is letűnőben lévő büntetőjogi szemlélet utolsó, fényes fellobbanása” volt.⁴ Fogatkozása többek között a közveszélyes bűntetevő egyénekkal való nemtörődömségben rejlett.⁵ A megrögzött büntettesekről mindössze a körben szólt, hogy meghatározott büntetést vagy vétséget elkövető visszaesőket kizárta a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből, az általános részben azonban nem határozta meg a visszaeső bűnelkövetők fogalmát.⁶

¹ IRK ALBERT: A közveszélyes munkakerülők, in *Budapesti Hírlap*, 193/114. sz. 1-2.

² MEZEY BARNA: A határozatlan tartamú szabadságvesztés intézményének bevezetése Magyarországon, in *Jogtörténeti Értekezések*, 1983, Bp, 91.

³ A magyar büntető törvénykönyv a büntettekéről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvénycikk (a továbbiakban: Csemegi Kódex).

⁴ RIES ISTVÁN, AUER GYÖRGY: *A hatályos büntetőjog szabályai*, 1947, M. Igazságügyminisztérium Kiadványa, Bp, 3.

⁵ IRK ALBERT: *A magyar anyagi büntetőjog*, 1928, Dunántúl Egyetem Nyomdája Pécs, Pécs, 36-37.

⁶ Csemegi Kódex 49. § 2. pont.

A Kódex hiányosságainak pótlására különböző elméletek születtek, összességében a határozatlan tartamú biztonsági intézkedések bizonyultak jó megoldásnak, megteremtve a gyakorlatias, szükséges és célszerű fellépés lehetőségét.⁷ A 20. század elején a pozitivistá büntetőjogi iskola a tettesre összpontosított, céljá vált az elkövető átnevelése, a különösen veszélyes bűnelkövetői kategóriák esetében pedig az ártalmatlanná tétel tűnt megfelelő megelőzési módnak. Az említett törekvéseknek elegendő időbeli keretet a határozatlan tartamú szabadságot elvonó, korlátozó büntetőjogi intézkedések teremtettek.⁸ A határozatlan tartamú szankciók nem kizárólag a múltbéli tettekre válaszoltak ugyanis, hanem a jövőre vonatkozóan az elkövető személyében rejlő kockázatot orvosolták.⁹

Nagy Ferenc műve nyomán a büntetőjogi intézkedéseket három nagy korszakra osztva célszerű vizsgálni, ezt a felosztást követi jelen tanulmány is a határozatlan tartamú intézkedések vonatkozásában. Az első korszak az első világháború végéig terjed; a második a két világháború közötti éveket öleli fel; az utolsó korszak pedig a második világháború utáni szocialista időszakra tehető.¹⁰ Mivel a dolgozat témája egy harmadik korszakba illeszkedő joghátrány, ezért az első két korszakkal a jelen írás csak annyiban foglalkozik, amennyiben a korábbi intézménytörténeti előzmények azt indokolják. Markója Imre szavait idézve „a hagyományok ereje a büntetőjogban nem csekély.”¹¹ S valóban, a szokás megragadható jelen esetben a visszaeső bűnelkövetőkkel szembeni fellépés igényében, ennek az igénynek az intézkedés, mint szankció megjelenési formájában, továbbá a szankció határozatlan tartamában.

Az intézkedések első korszakába illeszthető hazánkban a dologház intézménye, melyet az 1913. évi X. törvénycikk vezetett be. A dologház eredetileg a közveszélyes munkakerülőkre javító-nevelő hatást gyakorló szankció volt, a jogintézményt bevezető törvény azonban túlnyúlt ezen, és a visszaesőkre irányultan is tett reform lépéseket. Ez a joghátrány a munkakerülésből csavargó vagy egyébként munkakerülő életmódot folytató visszaeső bűnelkövetőkkel szemben alkalmazható 1-5 évig terjedő relatíve határozatlan tartamú intézkedés volt.¹² A visszaesők meghatározott körét érintette csak a törvény, a csavargó – munkakerülő népelemeket, az érdemi szabályozás pedig nem a Csemegi Kódexben, hanem egy külön törvényben kapott helyet. Az első világháború és annak következményei hátráltatták a reformok gyakorlatba történő átültetését, a hatékony fellépés jogi és intézményi kiépítését. A csökevényes kiépülés ellenére azonban 1950-ig létező jogintézményről volt szó, a kalocsai női dologház fogolytörzskönyve is ezt támasztja alá, abban ugyanis nyomon követhető, hogy egészen a jogintézmény megszüntetéséig utaltak női elkövetőket ebbe a büntetésvégrehajtási intézetbe.¹³

A magyar büntető anyagi jogba a megrögzött büntetett fogalmát az 1928. évi X. törvénycikk vezette be.¹⁴ A törvényjavaslat körül éles viták dúltak, jellemzően a visszaesőkre alkalmazott szigorított dologház relatíve határozatlan tartamát támadták ezek során. Ennek ellenére a javaslatot elfogadták, így megvalósult a határozatlan tartamú elítélés lehetősége a visszaeső bűnelkövetőkre vonatkozóan.¹⁵ A szigorított dologház egy büntető, biztonsági természetű intézkedés volt, mely csupán nevében hasonlított a dologházhoz. Ezért semmiképp sem helytálló annak továbbfejlesztett változatoként tekinteni rá, eleve eltérő büntetőpolitikai célok szeltemében alkalmazták azokat. A megrögzött büntetettek rendes, a társadalom hasznos tagjává nevelésnek az eszméjéről továbbra sem mondtak le, ez a cél azonban másodlagossá vált az elszigetelés és ártalmatlanná tétel mellett.¹⁶ A két intézkedés egészen megszüntetésükig párhuzamosan létezett egymás mellett, vagyis a szigorított dologházi szabályozás nem a dologházi helyébe lépett.¹⁷

Az anyagi jogban mindaddig hiányzó megrögzött büntetett fogalmát a törvénycikk határozta meg: megrögzött elkövető az élet, a szemérem vagy a vagyon ellen különböző időben és egymástól függetlenül legalább három büntetett elkövető tettes, aki az utolsó és az azt közvetlenül megelőző büntetett öt éven belül üzletszerűen vagy a bűncselekmények elkövetésére állandó hajlamot mutató módon követte el és a törvény értelmében halálbüntetés kiszabásának nincs helye vele szemben.¹⁸

⁷ HORVÁTH TIBOR: *A büntetési elméletek fejlődésének vázlatja*, 1981, Akadémiai kiadó, Bp, 209-210.

⁸ BALOGH JENŐ: A társadalom hathatósabb védelme a közveszélyes büntetettek ellen, in *Athenaeum*, Bp, 1908/ 17. kötet, 129-139.

⁹ FINKEY FERENC: *Büntetéstan problémák*, 1933, Sylvester irodalmi és Nyomdai Rt, Bp, 181-85.

¹⁰ NAGY FERENC: *Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében*, 1986, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp, 93-96.

¹¹ MARKÓJA IMRE: Nyitóelőadás, in *Jogász Szövetségi Értekezések*, 1979, MJSZ, Budapest, 8.

¹² A közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913. évi XXI. törvénycikk 6. és 10. §.

¹³ Lásd: MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára, VII. 102 fondszám alatt a kalocsai női dologház fogolytörzskönyve.

¹⁴ A büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1928. évi X. törvénycikk (a továbbiakban: II. Büntetőnovella).

¹⁵ Az 1927. évi január hó 25-ére összehívott országgyűlés nyomtatványai, 1927, Pesti könyvnyomda és Részvénytársaság, Budapest.

¹⁶ Indokolás a büntető törvények kiegészítéséről és egyes rendelkezéseinek módosításáról, valamint a büntető igazságszolgáltatás további egyszerűsítéséről szóló törvényjavaslatához, in *Az 1927. évi január hó 25-ére összehívott Országgyűlés nyomtatványai, Képviselőházi irományok*, III. kötet 80. szám, 1927, Pesti Könyvnyomda és Részvénytársaság, Budapest.

¹⁷ A büntetőtörvénykönyv általános részének hatálybaléptetéséről szóló 1950. évi 39. törvényerejű rendelet 2. §.

¹⁸ A büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1928. évi X. törvénycikk 36. §.

Intézkedés mivolta ellenére a szigorított dologház tartalmazott büntetési elemeket, melyek az időtartam és a jogkövetkezmenyi oldalról ragadhatók meg leginkább. Relatív határozatlan joghátrány volt. A törvény-cikk csupán a legrövidebb tartamát határozta meg az intézkedésnek, ez 3 évnél kevesebb nem lehetett.¹⁹ A 3. év leteltét követően fordulhatott az elítélt az igazságügyminiszterhez és ekkor kérhette feltételes elbocsátását. Kétséges volt tehát a tényleges hossza az intézkedésnek, szigorú joghátrányt s teljes szakítást jelentett a klasz-szikus büntető jogdogmatika garanciális tételeivel.²⁰ Jogkövetkezmenyi szempontból a fegyház jogkövetkez-ményével egyezett, ezért nem véletlen, hogy „egy újfajta, kissé igazságtalan — hisz nem tettarányos, hanem „veszélyesség” miatt alkalmazott — szabadságvesztés-büntetésnek tekintette” mind a közvélemény mind a joggyakorlat.²¹

3. A HAZAI BÜNTETŐJOGI SZABÁLYOZÁS A VISSZAESŐ BÜNELKÖVETŐKRE VONATKOZÓAN A SZOCIALIZ-MUS ÉVEIBEN 1974-IG

A korábbiakban ismertetett korszakolást tekintve a tárgyalt utolsó szakaszba illeszthető a szigorított őrizet jogintézménye. A korszakot annak fényében kell megítélni, hogy a második világháborút követően a szovjet típusú állammá válás rányomta bélyegét mind a jogalkotásra mind a jogalkalmazásra. „Kialakultak a volt Szovjetunióban azok az ideológiai, filozófiai, politikai kategóriák, fogalmak” melyek szétterjedve egyfajta kötelező irányként szolgáltak a szocialista berendezkedésű államok számára.²² A visszaesőkre vonatkozó sza-bályozást is megérintette a szocialista jogalkotás szele, a Btá.-t hatályba léptető 1950. évi 39. törvényerejű rendelet 2. §-a hatályon kívül helyezett számos korábbi jogszabályt, köztük az 1913. évi X. törvénycikket és a II. Büntetőnovella szigorított dologházra vonatkozó rendelkezéseit is. A Btá. általánosan nem tért ki a vissza-eső bünelkövetőkre, a szabályozás ez irányban nemhogy lelassult volna, hanem egészen a Csemegi Kódex Különös Részéhez tért vissza, mivel még a külön törvényekben lévő szokásszerű bünelkövetőkre vonatkozó rendelkezéseket is hatályon kívül helyezték.

A Btá.-t követően fokozatos differenciálás indult meg, s ez a visszaesők vonatkozásában egy szigorúbb és merevebb büntetési rendszert jelentett.²³ Megkezdődött a kriminológia tudományos művelése és eredmé-nyeinek a tételes jogba való beültetése, így a kutatások során szerzett tapasztalatokat becsatornázták a bünte-tőjogba.²⁴

A visszaesők szabályozásában előrelépés az 1961-es büntetőtörvénykönyvvel következett be.²⁵ A tör-vénykönyv már az általános részi szabályok között, pontosabban az értelmező rendelkezéseknél elhelyezve határozta meg a visszaeső bünelkövető fogalmát. „...megjelenéséig a szabályozás kusza, ellentmondásos és nyomon követhetetlen volt.”²⁶ A törvénykönyv már az általános részi szabályok között, pontosabban az értelmező rendelkezéseknél elhelyezve határozta meg a visszaeső bünelkövető fogalmát: visszaeső, akit a büntett elkövetését megelőzőleg szándékosan elkövetett ugyanolyan büntettért már szabadságvesztésre ítélték, és a büntetés kiállításától vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb büntett elkövetéséig öt év még nem telt el.²⁷ A különös visszaesés fogalmát nem ismerte a törvénykönyv, csupán az idézett általános alakzatot hasz-nálta, azonban a fogalom nem volt következetes.

A gyakorlat nem volt elégedett a szabályozás állapotával és indokoltan vélte a kriminológiai kutató-sokban nyert eredményeket értelmezni. A Legfelsőbb Bíróság 6. számú irányelve foglalkozott a visszaeső bünelkövetőkkel nyomatékosabban. A kriminológiai visszaesés fogalmát értelmezte és használta, továbbá a büntetékiszabási gyakorlat súlyosítását támogatta velük szemben. Azonos, hasonló jellegű bűncselekmény miatt korábban többször elítélt elkövetőket azonosította a többszöri visszaesői kategóriával. A 12. számú irány-elv a súlyosító és enyhítő körülmények értékelése nyomán tért ki a visszaesőkre, s megjegyezte, hogy szemé-lyük alapos vizsgálata szükséges a szubjektív tényezők teljes megítéléséhez.²⁸

¹⁹ Uo. 39. §.

²⁰ GÖNCZÖL KATALIN: *Bűnös szegények*, 1991, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 32.

²¹ KABÓDI CSABA-MEZEY BARNA: Börtönügy az imperializmus korában, in *Módszertani füzetek*, Szikra Lapnyomda, Budapest, 1987/3. szám, 48.

²² BLASKÓ BÉLA: *A bűnösség büntetőjogi, büntető-jogtudományi problémái*, 2004, Rejtjel Kiadó, Bp, 36.

²³ FONYÓ ANTAL: Büntetési rendszerünk fejlődése a felszabadulás után, in *Jogtudományi Közöny*, 1975/ 3.-4. szám, 192-198.

²⁴ GYÖRGYI KÁLMÁN: A legújabb magyar büntetőjogtudomány fejlődésének fő irányai in *Jogász Szövetségi Értekezések*, 1979, MJSZ Budapest, 139.

²⁵ A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény (a továbbiakban: 1961-es Btk.).

²⁶ BALLA LAJOS: *Adalékok a visszaeső bünelkövetők megítéléséhez a magyar büntetőjogban*, (elérhető: http://debrece-niitlotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/visszaesobunelkovetok.pdf, letöltve: 2018. 03. 19.) 8.

²⁷ 1961-es Btk. 15. §.

²⁸ BALLA: *i. m.* 8.

4. A HATÁROZATLAN TARTAMÚ INTÉZKEDÉSEK ÚJRAFELFEDEZÉSE A VISSZAESŐ BŰNELKÖVETŐKKEL SZEMBEN

A visszaeső bűnelkövetőkkel szemben alkalmazott jogkövetkezmények kapcsán az államok két nagy csoportját különíthetjük el: ismert a monista, egynyomú és a dualista, kétnyomú rendszert alkalmazó államok köre. A monista rendszer vagy kizárólag büntetés, vagy kizárólag intézkedés foganatosítását, a dualista rendszer pedig a büntetés és intézkedés egymás melletti, illetve egymás utáni alkalmazását jelentette. A szocialista országok többségében a monista rendszer működött, jellemzően nem ismerték és nem használták a biztonsági intézkedéseket. Lengyelország és Magyarország kakukktójásnak számítottak ebből a szempontból, mivel a kétnyomú rendszer keretében alkalmaztak biztonsági intézkedéseket a büntetések mellett. „A dualista szankciórendszer eredeti, teljes formája szerint a büntetőtörvény a szankció mindkét fajtát ismeri és rendelkezik róla. Amennyiben mindkét szankciófaj előfeltételei adottak, mindkettőt elrendelhetik és végrehajjták. Ha mindkettő szabadság elvonásával jár, akkor az egyik szankciót a másik után hajjták végre.”²⁹

1969-ben megjelenő publikációjával Gárdai Gyula és Vigh József valóságos lavinát indítottak el, újra felelevenítették a magyar büntető anyagi jogban már ismert határozatlan tartamú szankció gondolatát. A szerzők a determinista koncepció talaján állva javaslatot tettek a büntetés generális és speciális prevenció céljának egyértelmű megfogalmazására. Véleményük szerint a „szocialista kriminológia által vallott determinizmus lényege röviden abban foglalható össze, hogy az ember minden múltbeli magatartása determinált, a jövőbeni pedig determinálható. Ez az alapja minden pedagógiai tevékenységnek, s ez nyújthat tudományos megalapozást az igazságszolgáltatásnak is.”³⁰ A determinista koncepciót alkalmazhatónak látták a büntetési rendszerben, mivel ezzel a generális prevenció mellett a büntetés céljának egyedi vetülete is érvényesülhetett volna, a speciális prevenció pedig a megrögzött bűnelkövetők társadalmi alkalmazkodásához és a visszaesések számának csökkenéséhez járult volna hozzá véleményük szerint.³¹

A „relatív határozatlan tartamú büntető jogkövetkezmények az élet realitásává váltak” a szigorított őrizet jogintézményének a megteremtésével, melynek maximális tartamát a jogalkotó 5 évben határozta meg.³² Az intézkedés az 1974. évi 9. törvényerejű rendelettel került a joghátrányok anyagi jogi palettájára, egyfajta jogi kísérletezésként.³³ A tettes büntetőjog elvét követő, limitált védelmi intézkedés az elkövető személyében rejlő kockázatra reagált, s határozott tartamú szabadságvesztés letöltését követően került sor a végrehajtására.³⁴ Célzott bűnelkövetői csoportként a társadalomra különösen veszélyes, korábban többször szabadságvesztésre ítélt olyan bűnelkövetőket jelölte meg, akikkel szemben a korábbi büntetések nem bizonyultak elég visszatartó tényezőként.³⁵

Jogi kísérletezésnek tekintette László Jenő cikkében az 1974. évi 9. tvr.-t. Ezt a kodifikációs módszert egy eszköznek nevezte a jogalkotás kezében, mely úgymond arra szolgált, hogy egy új jogintézmény hatásfokát és alkalmazhatóságát élesben teszteljék. Ezt a kísérleti jelleget volt hivatott alátámasztani az, hogy már zajlott az új büntetőtörvénykönyv kodifikációja, továbbá nem az 1961-es büntetőtörvénykönyvbe illesztették, hanem törvényerejű rendeletben hívták életre a jogintézményt.³⁶

A tvr. indokolásában kifejtettek alapján a bűnüldözés és a bűnmegelőzés legfontosabb feladatává vált a visszaeső bűnelkövetők számának csökkentése. A „szélsőségesen tettes-centrikus büntetőfelelősség érvényesítésére” szolgált az intézkedés, célzott bűnelkövetői csoportként a társadalomra különösen veszélyes, korábban többször szabadságvesztésre ítélt olyan bűnelkövetőket jelölte meg, akikkel szemben a korábbi büntetések nem bizonyultak elegendő visszatartó erőként.³⁷ „A relatív határozatlan tartamú büntető jogkövetkezmények az élet realitásává váltak” a szigorított őrizet jogintézményének megteremtésével.³⁸ Az intézkedés leghosszabb tartamát a jogalkotó 5, a legrövidebbet pedig 2 évben határozta meg. Az eljáró bíróság így nem dönthetett a szigorított őrizet pontos tartamáról, azzal az intézkedést életre hívó jogpolitikai elgondolások dőltek volna meg.

²⁹ NAGY FERENC: Szabadságelvonással járó intézkedések a veszélyes visszaeső bűnelkövetőkkel szemben, in *Jogtudományi Közlöny*, 1983/2. szám, 91.

³⁰ GÁRDAI GYULA – VIGH JÓZSEF: Észrevételek büntetési rendszerünk problémáihoz, in *Magyar jog*, 1969/ 10. szám, 578.

³¹ Uo. 576 – 583.

³² SÁRKÁNY ISTVÁN: A szigorított őrizet ellentmondásai, in *Belügyi szemle*, 1985/11. szám, 56.

³³ LÁSZLÓ JENŐ: A büntetőjog reformja, in *Jogtudományi Közlöny*, 1982/ 10. szám, 754-764.

³⁴ GYÖRGYI KÁLMÁN: A büntetékiszabás elvi kérdései és a kodifikáció, in *Jogtudományi Közlöny*, 1977/3. szám, 130.

³⁵ GÖNCZÖL: *i. m.* (1991) 98.

³⁶ LÁSZLÓ JENŐ: A büntetőjog reformja, in *Jogtudományi Közlöny*, 1982/ 10. szám, 754-764.

³⁷ GÖNCZÖL: *i. m.* (1991) 98.

³⁸ SÁRKÁNY ISTVÁN: A szigorított őrizet ellentmondásai, in *Belügyi szemle*, 1985/11. szám, 56.

A visszaesés veszélye volt az a momentum, mely életre hívta a szigorított őrizetet.³⁹ A tettes büntetőjog elvét követő, limitált védelmi intézkedés az elkövető személyében rejlő kockázatra reagált.⁴⁰ Mindazonáltal a szocialista büntetőjog egyetlen szabadságvesztésre ítélt esetében sem mondott le arról, hogy megpróbálkozzon a társadalomba való beilleszkedés támogatásáról. A relatív határozatlan tartammal és az ideglenes elbocsátás lehetőségével az elítélteket rendes, a társadalomba való visszaillieszkedni vágyó magatartás tanúsítására kívánta rászorítani a jogalkotó ezzel az intézkedéssel.⁴¹ A tvr. 1974. július 1-től lépett hatályba és azokra volt alkalmazható, akik az újabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt ezen időpontot követően követtek el.

A tvr. hatálybalépését követően a szigorított őrizet rövidesen kutatás tárgyává vált. Az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet, az Igazságügyi Minisztérium és a Büntetésvégrehajtási Országos Parancsnokság Tudományos Csoportja 1976-ban folytatott közös kutatást a sopronkőhidai fegyházban az intézkedés végrehajtási gyakorlatáról. Összesen 200 fő keretében vizsgálták a különösen veszélyes visszaesői minőség jellemzőit. A visszaesők általában nagyon elleni bűncselekmények elkövetésére mutattak hajlamot, életkor szerinti megoszlásban a 40 év alattiak voltak többségben. A karrierbűnözői mivolt nem minden esetben indult már egészen fiatal korban, érdekessége ugyanis a vizsgálatnak az a megállapítás, miszerint több mint 10%-a az elkövetőknek felnőtt korban lépett a bűnözés útjára, s gyors mélyzuhanás után hamar a visszaesők között találta magát.⁴²

Az 1970-es évek végén a szigorított őrizet szabályozásának korábban említett kísérleti jellege megszűnt és egy szilárdabb alapra helyezve az új Btk.-ba integrálódott az intézkedés.⁴³ A törvény kiemelkedő jelentőségű volt a visszaesők szabályozásában, 3 különböző kategóriát határozott meg: a visszaesőkét, a különös visszaesőkét és a többszörös visszaesőkét. „Kriminológiai értelemben a visszaesés kérdését a törvény rendbe tette.”⁴⁴ Az új Btk ezzel betöltötte a Csemegi Kódex óta tátongó űrt és már a gyakorlati igényeknek megfelelő fogalmakat tartalmazott.

Egy új büntető anyagi jogi kódex megalkotása mögött feszülő jogpolitikai indokok és érdekek sokat elárulnak egy-egy jogintézmény bevezetésének mozgatóiról, ezért indokoltnak véltem a Jogi, igazgatási és igazságügyi bizottság jelentésének és az Országgyűlés üléseinek menetét röviden ismertetni tanulmányomban. Az ezeken a tanácskozásokon elhangzott vélemények rávilágítanak arra, mely okok vezették a jogalkotót a korábbi tvr. szerinti szabályozás módosított verziójának használatához.

A Jogi, igazgatási és igazságügyi bizottság 1978. december 13-i ülésén zajlott a Büntető Törvénykönyvről szóló törvényjavaslat megvitatása.⁴⁵ Markója Imre a szocialista büntető törvényhozás egy új irányáról szólt, melyben a „hagyományosan ismert büntetések kiegészülnek védő, nevelő és egészségügyi intézkedésekkel...”⁴⁶ Ebbe a sorba illeszkedett a szigorított őrizet intézkedés is, amelynél az „elkövető társadalomra veszélyessége a cselekmény társadalomra veszélyessége elé ugrik.”⁴⁷ A Büntető törvénykönyv a bűncselekmény fogalmi elemei között kezelte a cselekmény társadalomra veszélyességét, az intézkedésnél azonban az egyénben rejlő rizikófaktor vált kiemelkedően fontossá. Olyan intézkedés volt „amely meghatározott bűncselekménysorozat elkövetése után egy újabb bűncselekményre kiszabott, szintén meghatározott büntetés után következik be azért, mert az illető súlyos visszaeső bűnöző.”⁴⁸

A visszaesőkre vonatkozó szigorúbb szabályozással egyetértett Nezvál Ferenc is, de megjegyezte, hogy a bíróságokra ezzel rendkívüli teher hárul: mind a cselekménynek, mind az elkövetőnek a társadalomra veszélyességét el kellett bírálniuk, emellett a terhelt személyes körülményeit és a korábbi elítéléseit is behatóan kellett vizsgálniuk.⁴⁹

³⁹ NAGY FERENC: A büntetőjogi intézkedések kiszabására vonatkozó elvek, in *Büntetőjogi szakirodalmi gyűjtemény II. kötet*, 1987, Tankönyvkiadó, Budapest, 141-149.

⁴⁰ GYÖRGYI KÁLMÁN: A büntetékiszabás elvi kérdései és a kodifikáció, in *Jogtudományi Közlöny*, 1977/ 3. szám, 130.

⁴¹ A társadalom fokozottabb védelméről a közrendre és a közbiztonságra különösen veszélyes visszaeső bűnözők elleni hatékonyabb fellépés érdekében szóló 1974. évi 9. törvényerejű rendelet indokolása.

⁴² TAVASSY TIBOR: Anketát a szigorított őrizetbe utalt különösen veszélyes visszaesők körében végzett kriminológiai kutatásról, in *Jogtudományi Közlöny*, 1978/3. szám, 164-172.

⁴³ A Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény.

⁴⁴ Jogi, igazgatási és igazságügyi bizottság 1978. december 13-i üléséről készült jegyzőkönyv, Magyar Parlamenti Gyűjtemény, Országgyűlési Könyvtár, Szakács Ödön hozzászólása, 95.

⁴⁵ Magyar Parlamenti Gyűjteményben, Magyar Országgyűlés bizottsági jegyzőkönyvei, Jogi, igazgatási és igazságügyi bizottság 1978. december 13-i ülése, a továbbiakban: Jegyzőkönyv1.

⁴⁶ Jegyzőkönyv1, Markója Imre hozzászólása, 21.

⁴⁷ Jegyzőkönyv1, Markója Imre hozzászólása, 10.

⁴⁸ Jegyzőkönyv1, Markója Imre hozzászólása, 21.

⁴⁹ Jegyzőkönyv1, Nezvál Ferenc hozzászólása, 44-45.

A javaslat országgyűlési tárgyalása során Markója Imre igazságügyminiszter meghatározta a vezérlő büntetőpolitikai célokat: minden bűncselekmény feltárását, büntetőjogi fellépés elkerülhetlenné és következetessé tételét, valamint egyéniesített büntetések alkalmazását.⁵⁰ „A társadalomra veszélyes és a büntetőjogilag üldözendő magatartások helyes meghatározása mellett minden büntetőtörvény alapvető feladata a büntetések és az intézkedések korszerű és hatékony rendszerének kialakítása.”⁵¹ Az említett korszerűsítés már az 1974-es évek elején megkezdődött, a tvr. ennek az új áramlatnak a hírnöke volt.

A bűnözés visszaszorítása kapcsán szögezte le Nezvál Ferenc, hogy társadalmi szintű összefogással lehet elérni ezen áhított célt. A bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek munkája mellett az emberekben kialakuló bűnözés iránti rosszallásnak is nagy szerepe van a jogkövető magatartásra szorításban. A bűnözéssel vívott háború több fronton zajlott, a „bűnözés megelőzésében is nagy szerepe van az oktatásnak és a nevelésnek.”⁵² Bodogán János kiemelte a korábbi bírói gyakorlat tapasztalatainak beültetését az új büntető törvénykönyvbe, mely a „legtökéletesebben használja föl és fejleszti tovább a részleges büntetőjogi reform eredményeit, értékesíti és törvénybe foglalja a Legfelsőbb Bíróság irányelvei alapján már kikristályosodott bírói gyakorlatot a visszaesőkre vonatkozó átfogó rendelkezéseiben.”⁵³

5. A SZIGORÍTOTT ŐRIZET KEZDETI ÉS KIFORROTT SZABÁLYOZÁSÁNAK ÖSSZEVETÉSE

A következő táblázatban a szigorított őrizet kezdetleges, kísérleti jellegű szabályozását vetettem össze a Btk.-ban szereplővel. A Btk. már egy továbbfejlesztett változatát tartalmazta a jogintézménynek, mely a kezdeti verzióhoz képest korlátozta az alkalmazási kört. A megelőzés céljának jogpolitikai eszközei is változtak: a tvr.-ben a visszatartás, a Btk.-ban már a nevelés dominált.⁵⁴ Arra a kérdésre, hogy az eltérések pontosan miben is nyilvánultak meg, az alábbiak adnak választ.

---

⁵⁰ Az Országgyűlés 1978. december 21-én tartott ülése, Markója Imre felszólalása a Büntető törvénykönyv tárgyalása során, Országgyűlési napló, 1975. II. kötet, Budapest, 1982 (a továbbiakban: OGY N. 1975. II. kötet), 1998.

⁵¹ OGY N. 1975. II. kötet, Markója Imre felszólalása a Büntető törvénykönyv tárgyalása során, 2007.

⁵² OGY N. 1975. II. kötet, Nezvál Ferenc felszólalása a Büntető törvénykönyv tárgyalása során, 2025.

⁵³ OGY N. 1975. II. kötet, Bodogán János felszólalása a Büntető törvénykönyv tárgyalása során, 2028.

⁵⁴ SÁRKÁNY ISTVÁN: Szigorított őrizet a gyakorlatban, in *Belügyi szemle*, 1985/9. szám, 41.

Szigorított őrizet		
	1974. évi 9. tvr.	1978. évi IV. tv.
sze- mélyi hatály	különösen veszélyes visszaeső	többszörös visszaeső
bűncselekmények	<ul style="list-style-type: none"> • államigazgatás és igazságszolgáltatás elleni <ul style="list-style-type: none"> • a közbiztonság és közrend elleni <ul style="list-style-type: none"> • személy elleni • a család az ifjúság és a nemi erkölcs elleni <ul style="list-style-type: none"> • vagyon elleni szándékos bűncselekmények	<ul style="list-style-type: none"> • élet, a testi épség és az egészség elleni <ul style="list-style-type: none"> • a nemi erkölcs elleni • a hivatalos személy • a közbiztonság elleni <ul style="list-style-type: none"> • a vagyon elleni szándékos bűncselekmények <ul style="list-style-type: none"> • garázdaság • kábítószerezéssel visszaélés
objektív feltételek	<ul style="list-style-type: none"> • korábban már legalább háromszor együttesen legkevesebb háromévi szabadságvesztésre ítélték • utolsó büntetésének kitöltésétől vagy annak végrehajthatósága megszűnésétől számított öt éven belül ismét elköveti a felsorolt bűncselekmények valamelyikét • és emiatt legalább egyévi szabadságvesztésre ítélik, + az újabb bűncselekmény elkövetésekor huszadik életévét már betöltötte, + az ügyésznek indítványoznia kellett az elrendelését	<ul style="list-style-type: none"> • korábban legalább háromszor, egyenként egy évet meghaladó végrehajtható szabadságvesztésre ítélték • a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően visszaesőként szabadságvesztésre ítélték és az utolsó büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatóságának megszűnésétől a szabadságvesztéssel fenyegetett újabb bűncselekménye elkövetéséig három év nem telt el • a felsorolt bűncselekmények bármelyike miatt legalább kétévi szabadságvesztésre ítélik <ul style="list-style-type: none"> + az elkövető a bűncselekmény elkövetésekor már betöltötte huszadik életévét
szubjektív feltételek	<ul style="list-style-type: none"> • az elkövetett bűncselekmények körülményeiből, valamint az elkövető életmódjából megállapítható, hogy a Magyar Népköztársaság törvényes rendelkezéseivel következetesen szembehalmozódik 	<ul style="list-style-type: none"> • az újabb bűncselekmények elkövetésének megelőzése érdekében erre az intézkedésre szükség van

1. ábra: A szigorított őrizet két időállapotának összevetése.⁵⁵

6. A SZIGORÍTOTT ŐRIZET A BÍRÓSÁGI GYAKORLATBAN

A fejezetben a levéltári kutatásaim nyomán, valamint a BH-k értelmezése kapcsán nyert információkat dolgoztam fel. Az Igazságügyi Minisztérium Bírósági Főosztálya két ízben, 1983-ban és 1985-ben folytatott vizsgálatot a szigorított őrizet bírósági gyakorlatának felderítése érdekében, a fejezet első része a vizsgálat jelentéseit ismerteti.

6.1. Az 1983. évi vizsgálat⁵⁶

A vizsgálat 60 ügyre terjedt ki, melyben egytől-egyik elrendelték a szigorított őrizetét az elkövetőnek. Azt, hogy milyen tartamú szabadságvesztés büntetés mellett alkalmazták az intézkedést az alábbi táblázat szemlélteti:

	2 év	2-4 év	4-8 év	8 évnél hosszabb
--	------	--------	--------	------------------

⁵⁵ A Szerző saját szerkesztése az 1974. évi 9. tvr. és az 1978. évi IV. törvény nyomán.

⁵⁶ Jelentés a szigorított őrizet bírósági gyakorlatának vizsgálatáról, Budapest Főváros Levéltára, XXV. 50. a. 1983. El. I. B. 14.

szabadságvesztés tartama/ szigorított őrizetesek száma	6	38	15	1
---	---	----	----	---

2. ábra: A szigorított őrizet mellett kiszabott szabadságvesztés büntetések tartama az 1983-as jelentés alapján.⁵⁷

A szigorított őrizet elrendelésének az objektív feltételek megvalósulása mellett és szubjektív körülmény fennállása esetén volt helye. Az ítéletekben a tényállásban kellett feltüntetni ezeknek a feltételeknek a meglétét. A vizsgálat megállapítása szerint az elsőfokú bíróságok jellemzően nem végezték el a tényállás alapos és hiánytalan tisztázását, ugyanis a feltételekről nem szóltak kimerítően. Itt azokra a büntetőjogilag releváns korábbi elítélésekre kell gondolni, melyek a vádlott többszörös visszaesői minőségének megalapozására szolgáltak.

Két meghatározott példa szemlélteti azt az esetkör, amikor az eljáró bíróság helyes következtetésre jutott, ám az eljárási szabályok be nem tartása miatt döntése nem volt megalapozott. A Szegedi Járásbíróság a B. 620/182/5. számú ítélet rövidített indokolásában megjelölte a korábbi elítéléseket: vagyon elleni bűncselekmények miatt 3 és 4 évi valamint 5 havi szabadságvesztést. Látható, hogy az öt hónapos tartam hibádzott, a törvényben előírt egy éves objektív kritérium felét sem érte el. Az iratok közt szerepelt még egy korábbi elítélés is, mely 2 évi szabadságvesztést tartalmazott, ezt azonban nem tette a tényállás részévé a bíróság, így az végső soron hiányos volt.⁵⁸ Szintén hiányos volt a tényállás a Dombóvári Városi Bíróság 2. B. 63/1982/4. számú ítéletében, vagyis több bíróság gyakorlatában is előfordult ez a pontatlanság.⁵⁹ Annak ellenére, hogy a bíróságok megfelelően vették figyelembe a korábbi elítéléseket és ez alapján helyesen állapították meg az intézkedés objektív feltételeinek meglétét, mégis hibásan jártak el, mivel az ítélet indokolásában nem adtak ezekről kimerítően számot.

Az objektív feltételek egyike volt az, hogy a terheltet a korábban elkövetett bűncselekmények miatt legalább háromszor ítéljék legalább egy évet meghaladó tartamú szabadságvesztésre. Amennyiben ezt az egy éves határt csak összbüntetésbe foglalás miatt haladta meg a kiszabott szabadságvesztés büntetés tartama a terhelt szigorított őrizetét nem lehetett elrendelni. Ezt a szabályt az eljáró bíróságok betartották, viszont előfordult, hogy nem az alapügyben hozott, hanem az összbüntetésbe foglalást kimondó ítéletben meghatározott szabadságvesztés tartamára hivatkoztak a tényállásban. Ez történt a Budapesti II., XI. és XII. kerületi Bíróság 5. B. II. 1212/1981/1. számú ítéletében is.⁶⁰

A gyakorlat legkétségesebb pontját a szubjektív feltétel meglétének megítélése képezte. Ha megállapítható volt ugyanis annak fennállta az eljáró bírónak nem volt mérlegelési lehetősége, el kellett rendelni a szigorított őrizetét. A mérlegelési lehetőség annak eldöntésében állt, hogy szükséges volt-e az intézkedés a sikeres speciális prevencióhoz. „Az újabb bűncselekmény megelőzése érdekében annál a többszörös visszaesőnél van szükség a szigorított őrizet elrendelésére, akinek életvitele már a bűnözésre épült, vagyis kialakult benne egy olyan erős antiszociális beállítódás, amelyet a társadalmi beilleszkedési szándék teljes hiánya vagy erőteljesen csökkentet jellemez.”⁶¹

A vizsgálat rávilágított azokra az esetekre, amikor téves indokokra hivatkozással nem döntöttek szigorított őrizet kiszabása mellett. Az előfeltételek fennállása esetén sem rendelte el a Kaposvári Járásbíróság a vádlott szigorított őrizetét, hivatkozással a vádlott megbánó – beismerő magatartására és a korábbi intézkedésre, melyből még 3 év hátra volt.⁶² A kiszabott szabadságvesztés hosszú tartamára tekintettel mellőzte a szigorított őrizet elrendelését a Nagykőrösi Városi Bíróság az 1. B. 240/1981/5. számú ítéletében.⁶³ A vádlott több, hosszabb ideje fennálló, súlyosabb betegségére figyelemmel, az előfeltételek fennállása ellenére nem rendelte el az intézkedést a Pesti Központi Kerületi Bíróság a B. VI. 1017/1982/6. számú ítéletében.⁶⁴ A Debreceni Járásbíróság 27. B. 2569/1981/29. számú ítéletében az alacsony intelligenciájú, pszichopátiás személyiségű, labilis elkövető esetében a szabadságvesztés büntetést kellően visszatartó hatásának tekintette.⁶⁵ A fenti példák arra szolgálnak szemléltetésül, hogy az eljáró bíróságoknak mire alapozva nem szabadott volna dönteniük a szubjektív feltétel kapcsán. Ehelyett az elkövetett bűncselekmények tárgyi súlyát, az elkövetés gyakoriságát, az

⁵⁷ A szigorított őrizet mellett kiszabott szabadságvesztés büntetések tartama az 1983-as jelentés alapján, a szerző saját szerkesztése felhasználva a Jelentést a szigorított őrizet bírósági gyakorlatának vizsgálatáról, Budapest Főváros Levéltára, XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.

⁵⁸ Szegedi Járásbíróság a B. 620/182/5. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.

⁵⁹ Dombóvári Városi Bíróság 2. B. 63/1982/4. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.

⁶⁰ Budapesti II., XI. és XII. kerületi Bíróság 5. B. II. 1212/1981/1. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.

⁶¹ Jelentés a szigorított őrizet bírósági gyakorlatának vizsgálatáról, Budapest Főváros Levéltára, XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.

⁶² Kaposvári Járásbíróság 3. B. 1118/1981/9. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.

⁶³ Nagykőrösi Városi Bíróság az 1. B. 240/1981/5. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.

⁶⁴ Pesti Központi Kerületi Bíróság a B. VI. 1017/1982/6. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.

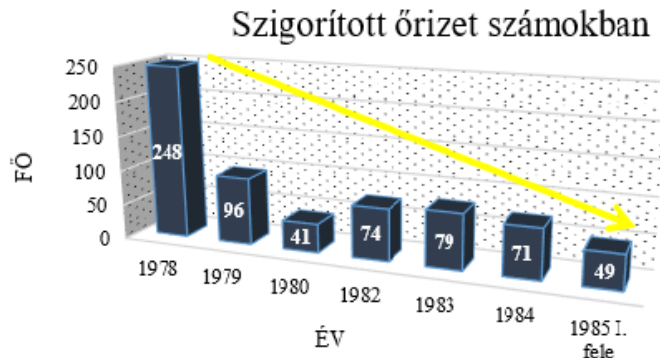
⁶⁵ Debreceni Járásbíróság 27. B. 2569/1981/29. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.

elkövetés körülményeit figyelembe véve kellett volna határozniuk a szubjektív feltétel fennállásával és az intézkedés elrendelésével kapcsolatban.

6.2. Az 1985. évi vizsgálat⁶⁶

Az Igazságügyi Minisztérium Bírósági Főosztálya 1985-ben is végzett vizsgálatot a szigorított őrizet bírósági gyakorlatáról. 1985-ben már több mint 10 éves gyakorlat állt a szankció mögött, a vizsgált időszakot pedig két szakaszra lehetett bontani szabályozási oldalról: a tvr. valamint a Btk. hatálya alatti gyakorlatra. A vizsgálat annak feltárására irányult, hogy a bíróságok figyelembe vették-e a jogpolitikai célkitűzéseket az intézkedés alkalmazása során, illetve maga a jogalkalmazás a Btk. előírásai szerint történt-e.

3. ábra: A szigorított őrizetbe utaltak számának alakulása.⁶⁷

A diagram alapján megállapítható, hogy a Btk. hatálybalépését követően az elrendelt szigorított őrizetek száma több mint 62%-al csökkent. Mindez azzal indokolható, hogy a Btk. az intézkedés tárgyi hatálya alá vonható bűncselekmények körében szűkítést vezetett be, emellett az objektív feltételeknél is szigorúbb határokat állított. A legkevesebb szigorított őrizet intézkedést 1980-ban szabták ki, ezt követően ugyan nőtt az intézkedések alkalmazásának gyakorisága, de kimagasló számokat ezután sem ért el.

Az alábbi pontokban összeszedve szerepelnek a bíróságok eljárásában előforduló hibás gyakorlat példái. Látható, hogy akadtak kétségek az intézkedés kiszabhatóságával kapcsolatban, ezek jelentős része pedig a szubjektív feltétel értelmezéséhez kötődött.

- A bíróságok az objektív feltételek fennállása mellett a szubjektív körülményeket az elkövetőre nézve méltányosan mérlegelték és nem alkalmazták az intézkedést.
- Jellemző a szubjektív feltételek vizsgálatánál a bíróságok eljárásának hiányos mivolta, nem fordítottak kellő figyelmet az elkövető személyiségének feltárására, a vonatkozó iratok beszerzésére. Nem mérlegeltek és nem vizsgálták kellően a szubjektív feltételek meglétét.
- Az újabb bűncselekmény esetében azért került mellőzésre a szigorított őrizet elrendelésre, mert az eljárás során korábban elrendelt ilyen intézkedés hatálya alatt állt a tettes. Az említett gyakorlat téves, mivel több elrendelt szigorított őrizet esetén az elkövetőre nézve a legsúlyosabbat kellett fogatosítani. Ha az elítélt éppen az intézkedés végrehajtása alatt állt, logikusan az 5 éves maximum időtartam már lerövidült számára a letöltött idővel. Az újonnan elrendelt intézkedés egy újabb 5 éves keretet jelentett, mely egyértelműen hosszabb, mint az, melyből akár egyetlen napot is letöltött az illető.
- A tárgyalás előkészítése során a bíróságok jellemzően nem tértek ki annak vizsgálatára, hogy a szigorított őrizet elrendelésének feltételei fennálltak-e vagy sem. Ennek eljárásjogi vonzatai voltak: amennyiben fennállt a lehetőség vétségi eljárást nem lehetett lefolytatni, a tárgyaláson pedig az ügyész és a védelem részvétele kötelező volt.

6.3. Mít mutatnak a BH-k?

„Minthogy a szigorított őrizet elrendelésénél az elbírálás alatt álló cselekményen kívül nagy jelentőségű az elkövető múltbeli magatartásának, előéletének értékelése: tarthatatlan és a törvény sérelmével jár, ha e vonatkozásban más más bíróságok előtti eljárásban különböző értékelés alapján, eltérő álláspontot tükröző határozatok születnek.”⁶⁸

⁶⁶ Jelentés a szigorított őrizet bírósági gyakorlatának vizsgálatáról, Budapest Főváros Levéltára, XXV. 50. a. 1985. EI. I. B. 4.

⁶⁷ A szigorított őrizetbe utaltak számának alakulása, szerző saját szerkesztése BFL XXV. 50. a. 1985. EI. I. B. 4. alapján.

⁶⁸ BH1978. 240.

A BH-k vizsgálatát a jogegységesítésben betöltött szerepük miatt tartottam indokoltnak a szigorított őrizet gyakorlati alkalmazása szempontjából. A fejezetben olvasható megállapításokat az első fokon eljáró bíróságok gyakorlatára szűkítve értelmeztem, a kapott információk 39 BH anyagából származnak.⁶⁹ A vizsgálat során a következő kérdéseket tettem fel, s ezekre kerestem választ:

1. Hányszoros elítéltekkel szemben került alkalmazásra a szigorított őrizet?
2. Milyen bűncselekmény elkövetése szolgált alapjául a szóban forgó eljárásoknak?

6.3.1. Hányszoros elítéltekkel szemben került alkalmazásra a szigorított őrizet?

Ahhoz, hogy a szigorított őrizet egyáltalán szóba jöhessen konkrét ügyben alkalmazandó intézkedésként az objektív feltételeknek fenn kellett állniuk. Az egyik ilyen kritérium volt a korábbi bűncselekmények miatti legalább háromszoros elítélése az elkövetőnek. 28 BH vonatkozásában találtam pontos adatokat a korábbi elítélések számára, az alábbi táblázat ennek eredményeit mutatja:

elítélések száma/ fő	3	4	5	6	8	9	10	11	15	16	26
	2	6	4	6	1	1	1	3	2	1	1

4. ábra: A szigorított őrizetbe utaltak korábbi elítéléseinek száma.⁷⁰

Mivel 28 ügy kapcsán nem lehet általánosítani, ilyen jellegű megállapításokat nem tennék, az azonban jól látszik, hogy az intézkedés fő csapásvonalába a minimum 4-6 bűncselekményt elkövető egyének tartoztak. Több mint 10 korábbi elítélést magukénak vallhatók 25%-át tették ki a vizsgálatban érintett elkövetőknek, számuk tehát nem volt kimagasló. Egy elkövető vonatkozásában kirívóan magas számot mutatott a korábbi elítélések száma, ez pontosan 26 korábbi elítélést jelentett, ez azonban hangsúlyozottan egyedi jelenségnek számított.⁷¹

6.3.2. Milyen bűncselekmény elkövetése szolgált alapjául a szóban forgó eljárásoknak?

Megállapítható, hogy 39 eset 74%-ban vagyon elleni bűncselekmények képezték az eljárás tárgyát. Lopásról 25, rablásról 3, csalásról 1 esetben szólt az eljárás. Ezekkel a bűncselekményekkel halmazatban állt hivatalos személy elleni erőszak 3, kifosztás pedig 1 esetben.

Emberölés 3, emberölés kísérlete 1, erőszakos közöszülés 2, erőszakos természet elleni fajtalanítás 1 alkalommal képezte az eljárás alapját. A szigorított őrizet a fenti számok értelmében főként a vagyon elleni bűncselekmény elkövetők szankciójává vált, ebben a körben is a lopások száma volt kiugróan magas.

7. ÖSSZEZÉS HELYETT: A HATÁROZATLAN TARTAMÚ INTÉZKEDÉS NAPJÁNAK LEÁLDÓZÁSA

Az intézkedés megszüntetésének előszele már 1989 nyarán felmerült. Levélben értesítették a Főügyészt, hogy az igazságügyminiszter javaslatot fog tenni az Országgyűlésben a szigorított őrizet intézkedés hatályon kívül helyezésére. Ez okból kifolyólag kérték az ügyészeket az ilyen intézkedések elrendelésére vonatkozó indítványok mellőzésére, illetve a már elrendelt szigorított őrizetek esetén az azok ellen történő fellebbezések támogatására, vagy a fellebbezések indítványozására.⁷²

Megfogalmazódott a jogalkotóban a kétség, hogy „azok a többszörös visszaesők, akiknél a szigorított őrizet alkalmazható, bármilyen nevelési eszközzel befolyásolhatók (e egyáltalán), mert a bűnözés életformájukká vált.”⁷³ Ezzel egyidejűleg megkezdődött a demokratikus jogállam kiépítéséhez szükséges büntetőjogi reform megindítása is.⁷⁴ Ezeknek a folyamatoknak az eredménye pedig az volt, hogy a Btk. 1989. évi LIV.

⁶⁹ Vizsgált BH-k: BH1975. 110., BH1975. 163., BH1975. 300., BH1975. 301., BH1975. 406., BH1976. 143., BH1976. 200., BH1976. 252., BH1976. 349., BH1976. 382., BH1976. 426., BH1976. 427., BH1976. 428., BH1976. 488., BH1976. 489., BH1977. 101., BH1977. 225., BH1977. 430., BH1977. 431., BH1978. 6., BH1978. 109., BH1978. 187., BH1978. 240., BH1979. 10., BH1979. 349., BH1979. 356., BH1981. 263., BH1982. 81., BH1982. 402., BH1983. 143., BH1983. 180., BH1984. 174., BH1984. 382., BH1985. 167., BH1985. 378., BH1986. 127., BH1987. 115., BH1987. 300., BH1988. 385.

⁷⁰ Szerző saját szerkesztése a vizsgált BH-k alapján.

⁷¹ BH1975. 163.

⁷² Értesítés BFL. XXV. 60. a. 1989. I. B. 270.

⁷³ A Büntető Törvénykönyv módosításáról szóló 1989. évi LIV. törvény indokolása in *Magyar Közlöny*, 1989/99. szám.

⁷⁴ Az 1985. évi június hó 28-ára összehívott Országgyűlés naplója, V. kötet, 1998, Budapest, 5728.

törvénnyel⁷⁵ történő módosítása annak hatálybalépése előtt elrendelt szigorított őrizetekre kimondta azok végrehajthatatlanságát.⁷⁶ Az indokolásban bukott pedagógiai módszernek tekintették mindazt, a büntetésvégrehajtásról szóló törvényerejű rendelet⁷⁷ meghatározott, illetve több aggály is felmerült az intézkedéssel kapcsolatban: kialakította az elítéltekben a büntetőrendszerrel szembeni áldozat érzést, csökkentette a reszocializációs esélyeket és a büntetésvégrehajtást is nehéz feladatok elé állította.⁷⁸

A szigorított őrizettel kapcsolatban tehát számos, különböző oldalról jövő probléma merült fel. Egyfelől a büntetésvégrehajtási testület tagjai és maguk az elítéltek is büntetésként tekintettek rá, nem pedig intézkedésnek, s végképp nem egy nevelő-javító intézményként, mely kaput jelenthetne a dolgozó, tisztességes életbe. Másfelől eleve kétséges volt, hogy arra az elkövetői csoportra, amely tagjait már legalább 4-szer ítélték el bűncselekmény elkövetése miatt hatással lehet-e egy szabadságvesztésbe oltott, szabadságelvonással járó biztonsági intézkedés. Az a plusz néhány év, mellyel az intézkedés megtoldotta a szabadságelvonást csak a családi kapcsolatok további lazulását okozta. A gyakorlat igazolta, hogy bizonyos esetekben szigorított őrizet idevagy oda, a végrehajtást követően az elkövetők ismételten a bűnözés mezejére tévedtek.⁷⁹ „A szigorított őrizet csupán a veszélyes bűnözők egy csoportjának a társadalomtól való elkülönítését valósítja meg.”⁸⁰ 89-ben már egyenesen irreálisnak neveztek az intézkedés eredeti célja megvalósíthatóságát, tekintettel a büntetésvégrehajtás adottságaira.⁸¹

A 20. századi magyar jogtörténetben többször előfordult, hogy a megrögzött, visszaeső bűnelkövetőkkel szemben határozatlan tartamú intézkedéssel vették fel a harcot. A szabályozás megvolt, a végrehajtási feltételek már néhol hiányoztak vagy csak csökevényesen valósultak meg, ami pedig a hatásosságukat illeti, az a kifejtettek alapján erősen megkérdőjelezhető. Egyet azonban nem szabad elfelejtenünk, s ennek betartását kell szem előtt tartanunk, amikor büntetőjogi joghátrányokról van szó: „a személyes szabadság egyik legsúlyosabb, állam által elkövethető sérelme a büntető eljárás alá vonás, a személyes szabadságtól megfosztás, vagy ítélet alapján történő büntetésvégrehajtás. De még itt sem mondhat le a szabadelvű az emberi méltóság védelméről, a humanizmus valamiféle, természetesen korlátozott megóvásáról és gyakorlásáról.”⁸²

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1.] BALLA LAJOS: *Adalékok a visszaeső bűnelkövetők megítéléséhez a magyar büntetőjogban*, (elérhető: http://debreceniitlotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/visszaesobunelkovetok.pdf, letöltve: 2018. 03. 19.).
- [2.] BALOGH JENŐ: A társadalom hathatósabb védelme a közveszélyes büntettesek ellen, in *Athenaeum*, Bp., 1908/ 17. kötet.
- [3.] BLASKÓ BÉLA: *A bűnösség büntetőjogi, büntető-jogtudományi problémái*, 2004, Rejtjel Kiadó, Bp.
- [4.] FINKEY FERENC: *Büntetés-tani problémák*, 1933, Sylvester irodalmi és Nyomdai Rt., Bp.
- [5.] FONYÓ ANTAL: Büntetési rendszerünk fejlődése a felszabadulás után, in *Jogtudományi Közöny*, 1975/ 3.-4. sz.
- [6.] GÁRDAI GYULA – VÍGH JÓZSEF: Észrevételek büntetési rendszerünk problémáihoz, in *Magyar jog*, 1969/ 10. sz.
- [7.] GÖNCZÖL KATALIN: *Bűnös szegények*, 1991, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp.
- [8.] GYÖRGYI KÁLMÁN: A büntetés-kiszabás elvi kérdései és a kodifikáció, in *Jogtudományi Közöny*, 1977/3. sz.
- [9.] GYÖRGYI KÁLMÁN: A legújabb magyar büntetőjogtudomány fejlődésének fő irányai, in *Jogász Szövetségi Értekezések*, 1979, MJSZ Bp.
- [10.] HORVÁTH TIBOR: *A büntetési elméletek fejlődésének vázlatja*, 1981, Akadémiai kiadó, Bp.
- [11.] IRK ALBERT: A közveszélyes munkakerülők, in *Budapesti Hírlap*, 193/114. sz.
- [12.] IRK ALBERT: *A magyar anyagi büntetőjog*, 1928, Dunántúl Egyetem Nyomdája Pécs, Pécs, 36-37.
- [13.] KABÓDI CSABA-MEZEY BARNA: Börtönügy az imperializmus korában, in *Módszertani füzetek*, Szikra Lapnyomda, Budapest, 1987/3. sz.
- [14.] LÁSZLÓ JENŐ: A büntetőjog reformja in *Jogtudományi Közöny*, 1982/ 10. sz.
- [15.] MEZEY BARNA: A határozatlan tartamú szabadságvesztés intézményének bevezetése Magyarországon, in *Jogtörténeti Értekezések*, 1983, Bp.
- [16.] MEZEY BARNA: A polgári büntetőjogi tudományosság a XIX.-XX. század Magyarországon, in *Jogtörténeti Értekezések 20*, 1997, Bp.

⁷⁵ A Büntető Törvénykönyv módosításáról szóló 1989. évi LIV. törvény.

⁷⁶ A Büntető Törvénykönyv módosításáról szóló 1989. évi LIV. törvény 5. § (4) bek.

⁷⁷ A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet.

⁷⁸ A Büntető Törvénykönyv módosításáról szóló 1989. évi LIV. törvény indokolása in *Magyar Közöny*, 1989/99. szám.

⁷⁹ Lásd: BH1987. 34., BH1987. 300., BH1987. 339. és BH1988. 385.

⁸⁰ Az 1985. évi június hó 28-ára összehívott Országgyűlés naplója, V. kötet, 1998, Budapest, 5729.

⁸¹ A Büntető Törvénykönyv módosításáról szóló 1989. évi LIV. törvény indokolása in *Magyar Közöny*, 1989/99. szám, 1792-93.

⁸² MEZEY BARNA: A polgári büntetőjogi tudományosság a XIX.-XX. század Magyarországon in *Jogtörténeti Értekezések 20*, 1997, Budapest, 17.

- [17.] NAGY FERENC: A büntetőjogi intézkedések kiszabására vonatkozó elvek, in *Büntetőjogi szakirodalmi gyűjtemény II. kötet*, 1987, Tankönyvkiadó, Bp.
- [18.] NAGY FERENC: *Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében*, 1986, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp.
- [19.] NAGY FERENC: Szabadságelvonással járó intézkedések a veszélyes visszaeső bűnelkövetőkkel szemben, in *Jogtudományi Közlöny*, 1983/2. sz.
- [20.] RIES ISTVÁN, AUER GYÖRGY: *A hatályos büntetőjog szabályai*, 1947, M. Igazságügyminisztérium Kiadványa, Bp.
- [21.] SÁRKÁNY ISTVÁN: A szigorított őrizet ellentmondásai, in *Belügyi szemle*, 1985/11. sz.
- [22.] SÁRKÁNY ISTVÁN: Szigorított őrizet a gyakorlatban, in *Belügyi szemle*, 1985/9. sz.
- [23.] STEFFLER SÁNDOR: Szigorított őrizet a gyakorlatban és de lege ferenda, in *Magyar jog*, 1976/ 7. sz.
- [24.] TAVASSY TIBOR: Anket a szigorított őrizetbe utalt különösen veszélyes visszaesők körében végzett kriminológiai kutatásról, in *Jogtudományi Közlöny*, 1978/3. sz.

FELHASZNÁLT JOGFORRÁSOK

- [1.] A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet.
- [2.] A büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1928. évi X. törvénycikk.
- [3.] A büntetőkönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény.
- [4.] A Büntető Törvénykönyv módosításáról szóló 1989. évi LIV. törvény.
- [5.] A büntetőtörvénykönyv általános részének hatálybaléptetéséről szóló 1950. évi 39. törvényerejű rendelet.
- [6.] A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1979. évi 5. törvényerejű rendelet.
- [7.] A Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény.
- [8.] A közveszélyes munkakerülőkről szóló 1913. évi XXI. törvénycikk.
- [9.] A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvénycikk.
- [10.] A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény.
- [11.] A társadalom fokozottabb védelméről a közrendre és a közbiztonságra különösen veszélyes visszaeső bűnözők elleni hatékonyabb fellépés érdekében szóló 1974. évi 9. törvényerejű rendelet.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK ÉS EGYÉB FORRÁSOK

- [1.] A kalocsai női dologház fogolytörzskönyve MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára, VII. 102.
- [2.] Az 1927. évi január hó 25-ére összehívott Országgyűlés nyomtatványai, Képviselőházi irományok, III. kötet 80. szám, 1927, Pesti Könyvnyomda és Részvénytársaság, Budapest.
- [3.] Budapesti II., XI. és XII. kerületi Bíróság 5. B. II. 1212/1981/1. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.
- [4.] Debreceni Járásbíróság 27. B. 2569/1981/29. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.
- [5.] Dombóvári Városi Bíróság 2. B. 63/1982/4. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.
- [6.] Értesítés BFL. XXV. 60. a. 1989. I. B. 270.
- [7.] Jelentés a szigorított őrizet bírósági gyakorlatának vizsgálatáról, Budapest Főváros Levéltára, XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.
- [8.] Kaposvári Járásbíróság 3. B. 1118/1981/9. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.
- [9.] Nagykőrösi Városi Bíróság az 1. B. 240/1981/5. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.
- [10.] Szegedi Járásbíróság a B. 620/182/5. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.
- [11.] Pesti Központi Kerületi Bíróság a B. VI. 1017/1982/6. számú ítélete, BFL XXV. 50. a. 1983. EI. I. B. 14.